

IRÁNY DÉL!

ÜTŐNÉ VISI JUDIT

Oktatási Hivatal
judit.uto.visi@gmail.com

Úticélokot kitűző korábbi javaslataink során már jártunk a Tapolcai-medencében, Gyulán és környékén. Most, hogy itt a tavasz és a kirándulások ideje, egy másik irányba, a Dél-Dunántúlra csábítjuk a földrajztanárokat.

A **Villányi-hegység** Baranya megye déli részén szigetként emelkedik ki a környező tájakból. Bár hegység a neve, magassága alig haladja meg a dombságo-két; legmagasabb és egyben legismertebb csúcsa, a Szársomlyó is csupán 442 m magas. A zömében triász és jura mészkőből felépülő hegység déli lejtőinek sajátos mediterrán elemeket tartalmazó élővilágából talán a fokozottan védett és máshol nem élő magyar kikerics (*Colchicum hungaricum*) a legismertebb. Az egymástól viszonylag távol emelkedő rögökre tagolt vonulat lösz borította lejtőin régóta szőlőtermesztéssel foglalkoznak, a történelmi borvidékeink sorába tartozó Villányi-borvidék az elmúlt években jelentős nemzetközi ismertségre tett szert. A hegység előterében fakadó meleg vízű gyógyforrások a hazai és külföldi gyógyulni vágyókat egyaránt vonzzák. Adottságai alapján a Villányi-hegység

akár a természet-, akár a társadalomföldrajz iránt érdeklődő közösségek számára egyaránt jó úti cél lehet. Ehhez szeretnénk segítséget nyújtani néhány lehetséges úti cél bemutatásával. A lehetőségek száma azonban szinte végtelen.

A 9000 lakosú **Siklós** az ország egyik legdélibb fekvésű városa, a térség legnagyobb települése. Nevéről az idősebbeknek bizonyára azonnal a Tenkes kapitánya című filmsorozat jut az eszébe. 2011-ben felújították a film helyszínéül szolgáló középkori várat (1. ábra), és modern látogatóközpontot is kialakítottak benne. Aki a városban jár, semmiképpen se hagyja ki a látogatóközpont megtekintését, mert 21. századi technikai eszközök segítségével izgalmas időutazás részese lehet, megismerheti a vár történetét és a várakók életét. Külön terem állít emléket az 1960-as évek népszerű filmsorozatának is. A vár teraszáról szép kilátás nyílik a városra és a környező hegyekre. A vár mellett a város másik kiemelkedő látványossága a török időkben származó 16. századi templom, amely 1543–1565 között épült a magas rangú török tisztviselő, Malkocs bég vezetésével. Az elpusztultnak hitt egykori

1. ábra. A felújított siklósi vár (fotó: Ütőné Visi J.)

2. ábra. Malkocs bej (bég) dzsámija (forrás: <http://keptar.oszk.hu/html/kepoldal/index.phtml?id=18143>)

dzsámi régészeti és műemléki feltárása 1969-ben kezdődött és 1994-ben ért véget. A felújított épület (2. ábra) Europa Nostradíjat kapott. A templom látogatható, de imahelyként is működik.

Már a vár teraszáról is feltűnhet aombok közül kiemelkedő két templomtorony. A Tenkes-hegy lábánál található az ország egyik legismertebb katolikus zarándokhelye, a Siklóshoz tartozó **Máriagyúd** település a kéttornyú barokk kegytemplommal (3. ábra). A Mária-tisztelet legrégebbi magyarországi kegyhelyének környékén kialakított árnyas park békéje minden idelátogatót magával ragad. Ha van időnk egy kis fürdőzésre, keressük fel **Harkányt** is! Az 1820-évektől ismertté váló gyógyvíz jelentősebb hasznosítása 1866-tól, Zsigmond Vilmos mérnök irányításával kezdődött meg. Itt létesítették 1866-ban hazánk első kiépített hévízkútját, amelyben 37,7 m mélyről 61,2 °C-os víz tört a felszínre. A forrás köré épülő és azóta folyamatosan bővülő, fejlődő gyógyfürdő kénes vize többek között mozgásszervi, bőrgyógyászati, légzőszervi panaszokat is enyhít.

Akik a földtani és felszínalaktani értékek iránt érdeklődnek, ne hagyják ki a villányi vasútállomástól 500 méterre induló Ammonitesz-tanösvényt (4. ábra)! A Templom-hegy felhagyott kőbányáit 1989-ben nyilvánították védetté. A Duna-Dráva Nemzeti Parkhoz tartozó tanösvény kb. 60 perc alatt járható be, amihez kiváló segítséget nyújt a nemzeti park honlapjáról

letölthető vezetőfüzet. Nemcsak az egyedülálló közettani és őslénytani látivalók, hanem a hegy tetején épült kilátóból elénk táruló panoráma is megéri a sétát.

A **Szársomlyó** (más néven Harsányi-hegy vagy Nagyarsányi-hegy), a Villányi-hegység legmagasabb, magányosan álló tömbje az oldalában húzódó karrmezőnek köszönhetően a népies ördögszántotta hegy nevet is viseli (5. ábra). A 20. század eleje óta folyó bányászat sebeit őrző hegy érdekes, cukorsüvegre emlékeztető alakja már önmagában is sajátos látvány. Szigorúan védett természeti kincse az 1994-ben feltárt **Nagyarsányi-kristálybarlang**. A Szársomlyó elhagyott kőbányájában 1967-ben kezdte meg munkáját az a nemzetközi alkotótelep, amelynek a Nagyarsányi Szoborpark (6. ábra) létrejötté köszönhető, a vendégszobrászok – közöttük sok elismert művész – ugyanis alkotásaik egy részét a szoborparknak adományozták. Az elsősorban nonfiguratív alkotásokhoz érdekes hátteret nyújt a felhagyott bánya fala.

A hegy lejtőinek szőlőiből készülnek a **borvidék** talán legismertebb és legkedveltebb borai. Egy villányi kirándulás természetesen nem képzelhető el anélkül, hogy ne tegyünk látogatást a hangulatos, szépen megőrzött pincesorokba. Ilyenekre bukkanhatunk pl. Villányban, Villánykövesden vagy Palkonyán is. Közülük talán a legszebb az 57 pincét tömörítő, műemléki védelem alatt álló villánykövesdi pincesor (7. ábra).

3. ábra. A máriagyűdi kegytemplom (fotó: Ütőné Visi J.)

4. ábra. A templom-hegyi ammonitesz-lelőhely (forrás: http://termeszetvedelem.hu/index.php?pg=sub_743)

5. ábra. „Ördögszántás” a sajátos alakú Szársomlyó oldalában (forrás: https://pangea.blog.hu/2016/01/24/ordogszantas_908)

6. ábra. A Nagyharsányi Szoborpark (forrás: https://hu.wikipedia.org/wiki/Sz%C3%A1rsomly%C3%B3_Term%C3%A9szetv%C3%A9delmi_Ter%C3%BClet#/media/File)

7. ábra. A villánykövesdi pincesor (forrás: <http://www.ordogkatlan.hu/2018/08/villanykovesd-vendegvaro-pincei.html>)

A Villányi-borvidék történetét, a szőlőművelés és a borászat kialakulását, valamint utóbbiak legfontosabb eszközeit ismerhetjük meg a [Villányi Bormúzeumban](#). A kiállítás – talán nem véletlenül – az egykor világhírű szőlőnemesítő, Teleki Zsigmond présházában kapott helyet. Ha pedig valami igazi érdekességre vágyunk, akkor keressük fel a [Traktormúzeumot](#) Újpetrén. A magánmúzeum tulajdonosa által gyűjtött és felújított gépek az 1930 és 1960 közötti évekből származnak. A kiállítás előzetes bejelentkezéssel látogatható, az érdeklődőket maga a gyűjtő személyesen vezeti körbe.

A Villányi-hegység megismerése jól kapcsolódik a földrajz 8. és a 10. osztályos tananyagához. A tanulókat bevonhatjuk a program összeállításába, az útvonal megtervezésébe, miközben megismerhetik a térség természeti értékeit, a kulturális és történelmi nevezetességeket. A táj különösen jó példa a természeti adottságok és gazdálkodás, a gazdaság kapcsolatának, összefüggéseinek felismertetésére. Ugyanígy alkalmas a társadalom környezetátalakító tevékenységének, illetve azok következményeinek bemutatására is. A gimnazisták számára érdekes feladat lehet a földrajzi helyzet, a megközelíthetőség és a gazdasági – különösen az idegenforgalmi – fejlődés összefüggéseinek feltárása. A táj szépsége, a sok látnivaló mindenkit fotózásra csábít. Az utazás során látottakból később fotókiállítást, videofilm-bemutatót is rendezhetünk, ahol a szerzők rövid

szöveges kiegészítést is fűzhetnek alkotásaikhoz. Érdemes a képeket, filmeket megszerezni és egy közös tárhelyre feltölteni, innen a tanulók letölthetik és máskor is felhasználhatják a képeket (pl. történelem- vagy irodalomórához kapcsolódóan). A fénykép- és videótár pedig a közös kirándulások alkalmával később fokozatosan és tudatosan bővíthető is.

Szeretnék néhány konkrét, elsősorban tevékenykedtető feladatot is bemutatni. A kirándulás előkészítéséhez ajánljuk az utazástervezéshez kapcsolódó feladatot. Megadjuk az úticélt és a meglátogatni kívánt településeket. A tanulóknak pedig meg kell tervezniük az utazást autóbusszal és vonattal is. Ehhez használhatják az Google útvonaltervezőjét vagy más hasonló alkalmazást, illetve az elektronikus menetrendeket. Kereshetnek az internet segítségével szálláshelyeket. Az adatok ismeretében költségszámítást is végezhetnek és összevethetik a lehetőségeket. Felkészülhetünk úgy is a kirándulásra, hogy az utazáshoz kapcsolódóan témákat jelölünk ki, mint például török kori emlékek, szőlő és bor, gyógyturizmus, geológiai látnivalók. A tanulók dolgozhatnak egyénileg és csoportban is, a feladatuk az, hogy az adott témához kapcsolódóan minél több látnivalót összegyűjtsenek. Ha mindenki elkészült, akkor szervezzünk ötletbemutatót és ennek alapján közösen hozzunk döntést a kirándulás programjáról.

Az utazás előtt érdemes felmérni, hogy milyen ismeretekkel rendelkeznek a

tanulók a Villányi-hegységről és környékéről. Ebben lehet segítségünkre a **szófelhő**, amelyet a tanulók az úticéllal kapcsolatos ismereteik, gondolataik alapján készítenek. Ebben lehetnek ismeretek, látnivalók, de rajzolhatnak a jellemző tulajdonságok, jelzők (pl. napos, lankás, dimbes-dombos stb.) alapján is. A szófelhőt elkészíthetjük a kirándulás után is és összevethetjük a két „rendszer”.

Megbeszélhetjük, hogy mi az oka az esetleges eltéréseknek. Ugyancsak jól használható a táblázatos rendező, amiben összegyűjtik a tanulók, hogy mit tudnak az úticélről és mit szeretnének arról megtudni a kirándulás során. A kirándulás utáni beszélgetéskor pedig térjünk vissza arra, hogy minden kérdésre választ kaptak-e! Motiváló hatású lehet a földrajzi rejtvény is, amelyben a megoldás egy látnivaló, pl. a Szársomlyó vagy a Templom-hegy. A megfejtéshez vezető kérdések pedig az adott terület földrajzához kapcsolódnak. Érdekes feladat adható a kirándulást

követő földrajzórán: a tanulóknak olyan hirdetést kell elkészíteniük, amelyben az adott tájra (pl. Siklósra, Villányba) invitálják az utazni vágyókat. Ha nem tanórai feladatnak szánjuk, akkor az internet vagy egy poszterszerkesztő alkalmazás segítségével akár plakátot is készíthetnek. A lényeg, hogy az rövid, tömör és figyelemfelhívó legyen. Játshatunk pl. 30 másodperces ún. **liftbeszéd** játékot is. Ugyancsak a kiránduláson megszerzett új ismeretek elmélyítését segíti, ha a kirándulás utáni földrajzórán egy kiválasztott úticél – pl. Tenkes-hegy, Villány, Harkány – betűivel kezdődő földrajzi tartalmú mondatokat fogalmaztatunk meg, amelyek kapcsolatban vannak a felkeresett tájjal.

A bemutatott feladatokkal csupán ötletet szerettünk volna adni egy kirándulás földrajzi ismeretszerzésbe, tanórai munkába történő bevonásához. Bízunk abban, hogy ezek bemutatásával sikerült felkeltenünk a kollégák érdeklődését ilyen típusú feladatok készítése és gyűjtése iránt.